

COVID-19 DENEYİMİ ÇERÇEVESİNDE UZAKTAN VE YÜZ YÜZE ÖĞRETİME BAKIŞ

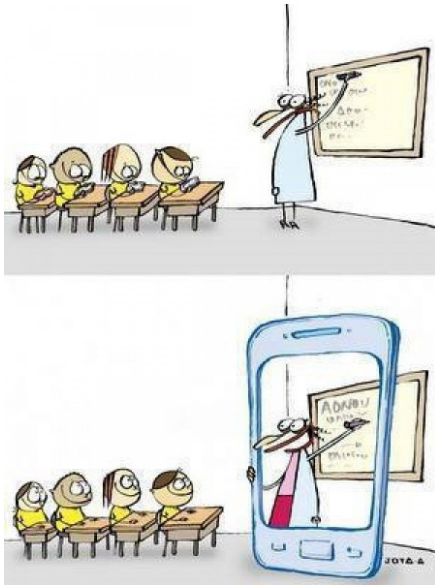
Prof. Dr. Cem ÇUHADAR
Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Pandemi sürecinde eğitime dair edinilen deneyimler göstermiştir ki, uzaktan veya yüz yüze öğretim yaklaşımları kendilerine özgü üstünlük ve sınırlılıklara sahip olsa da, her ikisi için de etkililik teknopedagojik alt yapı ve öğretim yeterliklerinin bir araya getirilmesine bağlıdır.

Dünya genelinde 2019 yılında baş gösteren ve Türkiye'nin Mart 2020'de tanıştığı Covid-19, pandemi olarak ilan edilmesini izleyen henüz ilk 6 aylık süreçte 200'ü aşkın ülkede yayılarak, 14 milyon tanımlı vaka meydana gelmesine ve 500 binden fazla yaşamın sona ermesine neden olmuştur. Geçtiğimiz yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen İspanyol gribinin ardından ortaya çıkan ve küresel ölçekte hızlı bir yayılım gösteren Covid-19 tek başına bir sağlık sorunsalı olmanın çok ötesinde, başta ekonomi ve eğitim alanlarında olmak üzere toplumsal

hayatın her boyutunda Türkiye için kaotik bir etki yaratmıştır. Ülkemiz için eğitim alanında bu etkinin büyüklüğünü ortaya koymak adına bazı sayısal verilere göz atmak faydalı olabilir. Türkiye'de okul öncesinden orta öğretime kadar yaklaşık 18 milyon öğrenci öğrenim görmektedir. Üniversitelerde okuyan yine yaklaşık 8 milyon genç de bu hesaba katıldığında eğitimde toplam 26 milyon öğrencinin varlığından bahsetmek mümkündür. Eğitim sistemi içerisinde görev yapan 1 milyondan fazla öğretmen ve üniversitelerde görev

yapan akademisyenler ile birlikte eğitimin 83 milyonluk ülke nüfusunun neredeyse tamamını ilgilendiren ciddi bir gerçeklik olduğu sonucuna rahatlıkla varılabilir. Eğitim birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de eşitlik ilkesini temel alan anayasal bir haktır. Pandemi süreci ile beraber eğitimin en hızlı ve en pratik biçimde bireylere ulaştırılması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler dijital teknolojiler ve diğer medya türlerinden yararlanma yoluna gitmişlerdir. Bu genel çerçevede, Covid-19 sorunsalına değin tüm dünyada bilinen ve yaygın biçimde uygulanan uzaktan öğretim yöntemi, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak eğitimle ilgili tüm paydaşların odak noktası haline gelmiştir.

Uzaktan öğretim, sıklıkla dile getirilen, en bilindik tanımı ile öğrenen ve öğretmenin farklı yerlerde bulunduğu, öğretim sürecinin ise eş zamanlı (senkron) ve/veya eş zamansız (asenkron) etkinlikler yoluyla gerçekleştirildiği eğitsel bir yaklaşımdır. Kavram içinde yer alan öğretim, yine sık kullanılan bir tanımlama çerçevesinde, öğrenme sürecinin kılavuzlanması şeklinde kısaca açıklanabilir. Öğretim, sosyalleşmeyi gerektiren bir etkinlik olduğu kadar aynı zamanda öğrenmenin psikoloji temelli kuramsal yaklaşımlara dayalı olarak gerçekleştirildiği bir iletişim sürecidir. Bu kuramlar temelinde öğrenme farklı biçimlerde tarif edilir. Örneğin, kimi bakış açısına göre öğrenme bir tür anlam oluşturma süreci olarak tanımlarken; kimilerinde uzun süreli bellekte depolanan ve hatırlama yoluyla geri çağırılan bilgi miktarı olarak görülür. Sınıf içi iletişimde öğretmen tarafından aktarılan eğitsel mesaj teknolojiyi de kapsayan belirli kanallardan öğrencilere iletilir ve uygun geri bildirim alınması ile ortak anlam oluşturma sürecinin, yani öğrenmenin gerçekleştiği varsayılır.

Gerek uzaktan öğretim, gerekse yüz yüze öğretim ortamların ilgilendiren bazı temel tanımlar

burada basitçe dile getirilmeye çalışılsa da pratikte uygulanan eğitsel süreçler bu tanımların çok ötesinde, derinlemesine bir planlama ve uygulamanın başarı için şart olduğu sistematik bir yaklaşımı gerektirir. Her iki yöntemde de öğrencilerin derslerde bilişsel ve duyuşsal kapasitelerini aktif bir biçimde işe koşacakları çok çeşitli sosyo-psikolojik değişkenin yerli yerinde kullanımı ve nitelikli bir iletişim etkililik adına belirleyici unsurdur. Bu esnada özellikle güdüleyici faktörler ve etkileşim stratejileri öğretmenler tarafından ustaca kullanılıyor olmalıdır. İçeriğin sunumunda doğru yöntem ve tekniklerin uygulanması; öğrencilerin kendi aralarında ve öğretmen ile olan etkileşimlerinin anlık ve yeterli geri bildirimle desteklenmesi gerekir. Doğal olarak uzaktan öğretimde öğrenciler ve öğretmen arasında belirli bir fiziksel mesafenin oluşu nedeniyle, kişilerin yüz yüze iletişim konforundan mahrum olma durumları ve öğretim içeriğinin teknoloji yoluyla aktarım mecburiyeti gibi nedenlerle belirli kritik sınırlamalar mevcuttur. Uzaktan öğretim belirli yaş gruplarındaki öğrenenler için oldukça etkili bir yöntem olarak kabul edilse de küçük yaş grupları için başta duyuşsal ve psikomotor alanlarda önemli dezavantajları da beraberinde getirdiği söylenebilir. Özellikle öz düzenleme becerilerinde sıkıntı yaşayan ortaya çıkan sıkıntılar yaş grubu fark etmeksizin uzaktan öğretimi her düzeyde öğrenci için başlı başına bir sorun haline getirebilmektedir. Ayrıca eğitsel bileşenler her ne kadar doğru tasarlanırsa tasarlanırsa uzaktan öğretimde yüz yüze öğretime nazaran başarıyı belirleyen diğer temel unsurlar teknik altyapı olanakları ve destek hizmetleri olarak öne çıkmaktadır.

Hangi model, strateji veya yöntemle gerçekleşirse gerçekleşsin her bir öğretim yaklaşımının kendine has üstünlükleri ve sınırlılıkları mevcuttur. Dolayısıyla uygulamada başarı ancak bir öğretim yönteminin diğerinden daha üstün veya etkili oluşuna yönelik izafi algıdan ziyade, teknolojinin kendisi de dahil tüm eğitsel öğelerin doğru bir şekilde kullanımı yoluyla gerçekleşebilir. Benzer olanaklara sahip öğretim ortamlarında, öğretmen ve öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri yeterli ise herhangi bir öğretim sürecinin yüz yüze veya uzaktan öğretim yoluyla gerçekleştirilmesinde eğitsel açıdan çok büyük farklar bulunmadığı daha ziyade kişisel bir önerme olarak söylenebilir. Burada kritik nokta, uzaktan öğretimde sunulacak eğitsel içeriğin ve diğer ders etkinliklerinin teknolojik olanaklar ve sınırlamalar dikkate alınarak tasarlanmasıdır. Sınıf ortamında işlenen geleneksel bir dersin öğrencilere teknoloji üzerinden aynı şekilde, olduğu gibi aktarımı ve aynı zamanda öğretmenin öğreticilik görevini tümüyle teknolojiye devretmesi ne yazık ki uzaktan öğretim anlamına gelmemektedir. Yıllarca geleneksel okul ortamlarında, öğrencisinden öğretmenine yüz yüze öğretme ve öğrenme kültüründen gelen

bireylerinin pandemi süreci ile beraber uzaktan öğretim konusundaki bazı deneyimlerini tespit etmek bize her iki yöntemi birbiri ile karşılaştırmak adına farklı bir bakış açıları sunabilir. Ülke genelindeki gerek Milli Eğitim

Bakanlığı'na bağlı okullarda gerekse üniversitelerde pandemi sürecindeki uzaktan öğretim uygulamalarında oldukça kritik sorunlar ortaya çıktığı görülmüştür. Bu sorunların bazı kritik olanları şu şekilde sıralanabilir:

? Pandemi Sürecindeki Uzaktan Öğretim Sorunları

- Öğretmen ve öğrencilerin uzaktan öğretim konusunda bilgi ve deneyim eksikliği
- Uzaktan eğitimin teknolojik boyutunun ön plana çıkarılarak motivasyon, etkileşim, özdüzenleme gibi sosyopsikolojik öğelerin göz ardı edilmesi
- Öğretmen ve öğrencilerin uzaktan öğretim için asgari teknolojik olanaklara sahip olmayışı
- Uzaktan öğretimde nicel ve alternatif ölçme-değerlendirme yaklaşımlarının etkili bir biçimde kullanılmaması
- Öğrencilerin büyük çoğunluğunun uzaktan öğretim derslerine devam etmemeleri/edememeleri
- Uzaktan öğretimde kullanılacak e-kitaplar, yazılımlar gibi dijital kaynaklar ve araçlarda eksiklik
- Eş zamanlı uzaktan öğretim için kurumsal teknik alt yapılarda yetersizlik
- Uzaktan öğretim konusunda verilen hizmet içi eğitimlerin teorik oluşu, uygulamaya yönelik işlevsellik içermemesi
- Öğretmenlerin öğrenciler ile öğrencilerin de kendi aralarında etkin bir geri bildirim ve etkileşim mekanizmasının bulunmayışı
- Öğretimin tümüyle bilişsel süreçler üzerine kurgulanması, öğrencilerin sosyal, duyuşsal, fiziksel ve entelektüel gelişimlerine yeterince olanak verilmemesi
- Uzaktan öğretimde özel gereksinimli öğrencilere yönelik belirli bir hazırlığın ve nitelikli uygulamaların olmayışı
- Öğretmen ve öğrencilerin gereksinim duydukları her an başvurabilecekleri bir teknik desteğin bulunmayışı

Ortaya çıkan bu sorunların teknoloji yoluyla ve yeterli ölçüde çözüldüğünün “varsayılması”, bir bakıma öğrenmede etkililiğin ve verimliliğin geri planda kalması ile sonuçlanmıştır. Uzaktan öğretim ve yüz yüze öğretimi karşılaştırırken deneyimlerin bir defa daha su yüzüne çıkarttığı belki de en önemli bulgu, şimdiye kadar insan faktörünün belirleyici unsur olduğu gerçeğinin görmezden gelindiği ve dijital teknolojilerin başlıca

çözüm aracı olarak kabul edildiğidir. Bir diğer deyişle, pedagoji bilgisi olmaksızın ders notlarının, PowerPoint sunularının sanal sınıf ortamlarına yüklenmesi uzaktan öğretim olarak yanlış ve eksik bir biçimde algılanmıştır. Gerek on yıllardır eğitim teknolojisi alanında yapılan çalışmalar, gerekse pandemi süreci ile elde edilen deneyimler bağlamında çözüme katkı getirebilecek bazı öneriler şöyle sıralanabilir:

- Eğitimcilerin tamamına uzaktan öğretim konusunda yalnızca tek seferlik değil, sistematik olarak devam edecek hizmet içi eğitimler planlanabilir. Bu eğitimler mutlaka uygulamaya dayalı olmalıdır ve uzaktan öğretim yoluyla gerçekleştirilmelidir. Bu şekilde teorik olarak edinilen bilgilerin uygulamada yaparak yaşayarak deneyimlenmesi olanaklı olacaktır.
- Uzaktan öğretim derslerinde bilginin farklı ortamlarda sunulduğu etkili e-materyaller geliştirilmelidir. Ekseriyetle kullanılan PDF formatındaki ders notları gibi metne dayalı materyallerin yanı sıra görsel materyaller (resimler, vs.), işitsel materyaller (podcastler, vs.) ve görsel-işitsel materyaller (animasyonlar, videolu konu anlatımları, vs.) gibi ders ortamlar geliştirilerek farklı öğrenme stillerine sahip öğrenciler için eş zamansız öğrenme olanakları çeşitlendirilebilir.
- Özel gereksinimli öğrencilerin durum ve beklentileri göz önüne alınarak onlara özgü dersler ve materyaller geliştirilebilir.
- Uzaktan öğretim süresince öğretmen ve öğrencilerin sürekli olarak danışabilecekleri, çevrimiçi araçlar ile kolaylıkla erişilebilir aktif ve sürekli teknik destek sağlanabilir.
- Uzaktan öğretim ile ilgili araştırma ve uygulama merkezleri bünyesinde Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanı başta olmak üzere, Program Geliştirme, Ölçme Değerlendirme, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Özel Eğitim gibi alanlardan birer uzman yer alabilir.
- Öğrencilerin sosyal ve entelektüel gelişimlerine olanak veren uzaktan erişimli ders dışı etkinlikler geliştirilebilir.
- Derse devam konusu bir öğretimin etkililiğinde araştırmalarla ortaya konan bir ciddi husustur. Uzaktan öğretimde yaşanan en büyük sorunlardan birisi olarak öğrencilerin derslere katılımını azami ölçüye çıkartacak önlemler alınabilir.
- Eş zamanlı derslerin içerik ve zaman açısından yoğun olarak sunulması gerek öğrenciler gerekse öğretmenler için fiziksel, sosyal ve psikolojik sorunları da gündeme getirecektir. Eş zamanlı derslerin farklı ortamlardaki çevrim dışı kullanılacak e-materyaller ile desteklenmesi gibi yöntemlerle uzaktan eğitimde teknolojinin daha ergonomik kullanımı sağlanabilir.
- Uzaktan öğretimin tasarımı ve uygulanması eşitlik ilkesi temelinde sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrenciler mutlaka dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir.

Sonuç olarak, yalnızca eğitimde değil, her alandaki meslek grubunda temel gaye tek başına teknolojiyi en iyi biçimde kullanmak, bununla öğretmek veya bunu öğrenmek değildir. Her bir meslek alanında, örneğin bir hekimin, bir mühendisin veya bir öğretmenin amacı, çağın getirdiği teknolojik olanakları ve araçları elden geldiğince etkili ve verimli bir biçimde kullanarak o mesleği en iyi şekilde icra edebilmektir. Pandemi sürecinde eğitime dair edinilen deneyimler göstermiştir ki, uzaktan veya yüz yüze öğretim yaklaşımları kendilerine özgü üstünlük ve sınırlılıklara sahip olsa da, her ikisi için de etkililik teknopedagogik alt yapı ve öğretim yeterliklerinin bir araya getirilmesine bağlıdır. Daha net bir ifade ile teknolojiden daha ziyade burada önemli olan, en başta öğretmenler ve

öğrencilerin içinde yer aldığı insan faktörünü ön plana çıkartmaktır. Akıllı tahtalar, tablet bilgisayarlar gibi teknolojiler bağlamında on yıllardır sınıf ortamlarındaki yüz yüze öğretim tartışılarsun, her türlü teknolojik olanak kendisine sağlansa dahi bunların eğitsel kullanımı konusunda bilgi ve deneyim eksikliği olan kurumların, eğitimcilerin ve öğrencilerin uzaktan öğretimde de başarıya ulaşması mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla “uzaktan öğretim-yüz yüze öğretim” karşılaştırmasında temel mesele, bu yaklaşımları birbirinin alternatifini olarak görmek yerine, gerekli altyapı şartlarını oluşturup öğretmen ve öğrencileri her iki ortamda da başarıya götürebilecek bilgi, beceri ve yeterliklerle donatacak bir eğitim sistemini kurgulamaktır.